

TEZAUROL MONETAR DIN SECOLELE XVI-XVII DESCOPERIT LA PUI, JUDEȚUL HUNEDOARA ȘI UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND CIRCULAȚIA MONEDEI STRĂINE ÎN COMITATUL HUNEDOARA

Olimpia Palamariu

Unul dintre cele mai numeroase tezaure monetare feudale, din colecția muzeului devean, descoperit, în luna noiembrie 1998, în cimitirul parohiei ortodoxe din localitatea Pui, județul Hunedoara, datează din secolele XVI-XVII și se compune din 1277 de piese*. Acestea au fost ascunse într-un vas de ceramică, cu o singură toartă și capac**. Vasul cu monede a fost găsit, la adâncimea de 80 cm, cu ocazia săpării unei gropi de înmormântare. Numărul total de monede din tezaur se eșalonează pe o perioadă de 86 de ani, cea mai veche monedă fiind o piesă de 3 groși emisă în anul 1544, de ducele Prusiei, Albert de Brandenburg iar cele mai recente, emisiunile monetare ale orașului Ragussa – patru piese de 3 groși datând din anii 1627 și 1630.

Repartiția acestor monede pe țări și emitenți este următoarea :

I.	<u>TRANSILVANIA</u>		<u>14 buc.</u>
	1. Sigismund Bathory	2 buc. (piese de 3 groși)	
	2. Gabriel Bathory	12 buc. (piese de 3 groși)	
II.	<u>UNGARIA</u>		<u>9 buc.</u>
	1. Ștefan Bocskay	9 buc. (piese de 3 groși)	
III.	<u>PRUSIA</u>		<u>3 buc.</u>
	1. Albert de Brandenburg	1 buc. (piesă de 3 groși)	
	2. Georg Wilhelm	2 buc. (piese de 18 groși)	
IV.	<u>CURLANDA</u>		<u>5 buc.</u>
	1. Friederich Kettler	5 buc. (piese de 3 groși)	
V.	<u>CIESCZYN</u>		<u>2 buc.</u>
	1. Adam Wenzel	2 buc. (piese de 3 groși)	
VI.	<u>RAGUSSA</u>		<u>4 buc.</u>
	1. Monetărie orășenească	4 buc. ((piese de 3 groși)	
VII.	<u>CONFEDERATIA OLANDEZĂ</u>		<u>2 buc.</u>
	1. Provincia Overijssel	1 buc. (piesă de 1 taler)	
	2. Provincia Zeelanda	1 buc. (piesă de 1 taler)	
VIII.	<u>POLONIA</u>		<u>853 buc.</u>
	1. Ștefan Bathory	31 buc. (piese de 3 groși)	
	2. Sigismund III Wassa	16 buc. (piese de 18 groși)	
		14 buc. (piese de 6 groși)	
		792 buc. (piese de 3 groși)	

* Piese au fost înregistrate la Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva sub numerele de inventar 40199 – 41475.

** Vasul din ceramică arsă, de culoare brun-cenușie, se încadrează tipologic în șirul vaselor datate prin monede în perioada secolelor XVI-XVII.

IX.	<u>LITUANIA</u>		<u>92 buc.</u>
	1. Ștefan Bathory	37 buc. (piese de 3 groși)	
	2. Sigismund III Wassa	55 buc. (piese de 3 groși)	
X.	<u>RIGA</u>		<u>229 buc.</u>
	1. Ștefan Bathory	46 buc. (piese de 3 groși)	
	2. Sigismund III Wassa	183 buc. (piese de 3 groși)	
XI.	<u>DANTZIG</u>		<u>64 buc.</u>
	1. Sigismund III Wassa	64 buc. (piese de 18 groși)	

TOTAL: 1277 buc.

În continuare dăm catalogul monedelor.

TransilvaniaSigismund Bathory (1581–1597)**1. 3 groși, 1590**

Av. SIG.D.G.TRANS.MOL.WAL.SP. Bust cuirasat în profil dreapta

Rv. GRO.ARG.TRIP.PRIN.TRANSYL / VANIAE.

Deasupra valoarea nominală III, anul 1590 și stema Bathoreștilor.

2. 3 groși, 1598

Av.–Rv. Identic cu nr.1 dar cu anul 1598.

Gabriel Bathory (1608–1613)**3. – 4. 3 groși, 1608**

Av. GABRI.D.G.PRIN.TR.ET.SIC. Bust cuirasat în profil dreapta.

Rv. GROS.ARG.TRIP.REGNI.TRANSYL / VANIAE.

Deasupra valoarea nominală III și stema Bathoreștilor.

5. – 12. 3 groși, 1609

ca mai sus, cu anul 1609.

13. 3 groși, 1610

ca mai sus, anul 1610

14. 3 groși, 1611

ca mai sus, anul 1611

UngariaȘtefan Bocskay (1604–1606)**15. 3 groși, 1605**

Av. STEPH.D.G.HVN.TRAN.P.ET.SIC. Bust cuirasat în profil dreapta.

Rv. GROS.ARG.TRIP.REGN.HVNGAR. Deasupra valoarea nominală III, stema Ungariei și a Transilvaniei și în mijloc scut cu armele familiei Bocskay. Dedesubt anul 1605.

16. – 17. 3 groși, 1606

ca mai sus, anul 1606

18. – 23. 3 groși, 1607

ca mai sus, anul 1607

PrusiaAlbert de Brandenburg (1525–1568)**24. 3 groși, 1544**

Av. ALBER.D.G.MAR.BRAN.DVX.PRVS. Bust cuirasat în profil dreapta.

Rv. III / GROSS.AR.TRIPLEX.ALBER.DVC.PRVSIAE.1544

Georg Wilhelm (1619–1640)**25. 18 groși, 1623**

Av. GEORG.WILH.D.G.MARCH.BRAND. Bust încoronat, cu sceptru și spadă.

Rv. SA.ROM.IMP.ARCHI.ELEC.D.PRVS. Scut cartelat în 4, cu armele Prusiei Brandenburgului și ale ducatului Jülich.

26. 18 groși, 1625

ca mai sus, dar cu anul 1625

CurlandaWilhelm Kettler (1587–1616)**27. 3 groși, 1596**

Av. MONE.ARG.CVR. Bust în profil dreapta.

Rv. III / GROS.AR.TR.DVCVM.CV.ET.S.E. Deasupra cu armele Poloniei și Lituaniei, dedesubt anul 1596.

28. 3 groși, 1597

ca mai sus, anul 1597

29 – 31. 3 groși, 1598

ca mai sus, anul 1598

CiesczynAdam Wenzel (1579–1617)**32. 3 groși, 1596**

Av. ADA.W.D.G.DVX.TES.ET.M.GLO. Bust în profil dreapta.

Rv. GROS.ARG.TRIP.DVC.TESSIN. Deasupra valoarea nominală III și anul 1596, încadrează vulturul ducatului Ciesczyn.

33. 3 groși, 1597

ca mai sus, anul 1597

RagussaMonetăria orășenească**34. 3 groși, 1627**

Av. S.BLAS.RAGUSII. Sfântul Blasiu, patronul Ragussei.

Rv. GROS.ARGE.TRIP.CIVI.RAGV. Deasupra valoarea nominală III, anul 1627 și scut cu stemele Ragussei.

35. – 37. 3 groși, 1630

ca mai sus, anul 1630

Confederația OlandezăProvincia Zeelanda**38. Taler, 1619**

Av. MO.ARG.PRO.CONFOE.BELG.ZEL. Soldat cu coif și platoșă ține în mâna stângă un scut mic cu leu și în mâna dreaptă spada.

Rv. CONCORDIA.RES.PARVAE.CRESCUNT. Scut cu leu ce ține în mâna dreaptă 7 săgeți și în stânga un parazonium. De o parte și de alta a scutului anul 16–19.

Provincia Overijssel (Transisilana)**39. Taler, 1620**

ca mai sus, anul 16–20 dar pe Av. MO.ARG.PRO.CONFO.BELG TRAIECT

Polonia *Stefan Bathory (1575–1586)

40. **3 groși**, 1580, **G.**, p.112, nr.697, mn. coroanei, monetar Jakob Rekossowski
 41. – 47. **3 groși**, 1582, **G.**, p.112, nr.704, mn. coroanei, monetar Johann Dulski
 48. – 49. **3 groși**, 1583, **G.**, p.113, nr.707, mn. coroanei, monetar Johann Dulski
 50. – 51. **3 groși**, 1584, **G.**, p.113, nr.708, mn. coroanei, monetar Johann Dulski
 52. – 53. **3 groși**, 1584, **G.**, p.113, nr.711, mn. coroanei, monetar Johann Dulski
 54. – 58. **3 groși**, 1585, **G.**, p.113, nr.712, mn. coroanei, monetar Johann Dulski
 59. – 61. **3 groși**, 1585, **G.**, p.113, nr.715, mn. coroanei, monetar Johann Dulski
 62. – 64. **3 groși**, 1586, **G.**, p.113, nr.716, mn. coroanei, monetar Johann Dulski
 65. – 69. **3 groși**, 1586, **G.**, p.113, nr.718, mn. coroanei, monetar Johann Dulski
 70. Deteriorată

Sigismund III Wassa (1587–1632)

71. – 74. **18 groși**, 1621, **G.**, p.130, nr.1174, Cracovia, monetar Johannes Danilowicz
 75. – 79. **18 groși**, 1622, **G.**, p.130, nr.1176, Cracovia, monetar Johannes Danilowicz
 80. – 82. **18 groși**, 1623, **G.**, p.130, nr.1177, Cracovia, monetar Johannes Danilowicz
 83. – 86. **18 groși**, 1624, **G.**, p.130, nr.1177, Cracovia, monetar Johannes Danilowicz
 87. **6 groși**, 1595, **G.**, p.128, nr.1146, Fraustadt, monetar Johann Firlej
 88. – 97. **6 groși**, 1596, **G.**, p.128, nr.1151, Marienburg, monetar Johann Göbel
 98. **6 groși**, 1599, **G.**, p.128, nr.1153, Marienburg, monetar Johann Göbel
 99. **6 groși**, 1600, **G.**, p.128, nr.1155, Marienburg, monetar Johann Göbel
 100. **6 groși**, 1601, **G.**, p.128, nr.1158, Marienburg, monetar Johann Göbel
 101. – 102. **3 groși**, 1588, **G.**, p.123, nr.988, Poznan, monetar Johann Dulski
 103. – 105. **3 groși**, 1588, **G.**, p.123, nr.989, Poznan, monetar Johann Dulski
 106. – 108. **3 groși**, 1589, **G.**, p.123, nr.992, Poznan, monetar Johann Dulski
 109. – 118. **3 groși**, 1590, **G.**, p.123, nr.995, Poznan, monetar Johann Dulski
 119. – 125. **3 groși**, 1591, **G.**, p.123, nr.998, Poznan, monetar Johann Firlej
 126. – 141. **3 groși**, 1592, **G.**, p.123, nr.1003, Poznan, monetar Johann Firlej
 142. – 158. **3 groși**, 1593, **G.**, p.124, nr.1010, Poznan, monetar Johann Firlej
 159. – 180. **3 groși**, 1594, **G.**, p.124, nr.1018, Poznan, monetar Johann Firlej
 181. – 189. **3 groși**, 1595, **G.**, p.124, nr.1023, Poznan, monetar Johann Firlej
 190. – 192. **3 groși**, 1595, **G.**, p.124, nr.1024, Poznan, monetar Johann Firlej, Valentin Jahns
 193. **3 groși**, 1596, **G.**, p.124, nr.1036, Poznan, monetar Johann Firlej, Valentin Jahns
 194. – 199. **3 groși**, 1596, **G.**, p.124, nr.1037, Poznan, monetar Johann Firlej, Herman Rüdiger
 200. – 204. **3 groși**, 1596, **G.**, p.124, nr.1038, Poznan, monetar Johann Firlej
 205. – 219. **3 groși**, 1596, **G.**, p.124, nr.1040, Poznan, monetar Johann Firlej
 220. – 221. **3 groși**, 1596, **G.**, p.125, nr.1041, Poznan, monetar Johann Firlej, Herman Rüdiger
 222. **3 groși**, 1596, **G.**, p.125, nr.1042, Poznan, monetar Johann Firlej
 223. **3 groși**, 1596, **G.**, p.125, nr.1046, Poznan, monetar Johann Firlej, Herman Rüdiger
 224. – 233. **3 groși**, 1597, **G.**, p.125, nr.1056, Poznan, monetar Johann Firlej, Herman Rüdiger
 234. **3 groși**, 1597, **G.**, p.125, nr.1057, Poznan, monetar Johann Firlej, Herman Rüdiger
 235. – 250. **3 groși**, 1597, **G.**, p.125, nr.1059, Poznan, monetar Johann Firlej, Herman Rüdiger
 251. – 256. **3 groși**, 1598, **G.**, p.126, nr.1077, Poznan, monetar Johann Firlej, Herman Rüdiger
 257. – 262. **3 groși**, 1598, **G.**, p.126, nr.1078, Poznan, monetar Johann Firlej, Herman Rüdiger
 263. – 293. **3 groși**, 1598, **G.**, p.126, nr.1079, Poznan, monetar Johann Firlej
 294. – 300. **3 groși**, 1598, **G.**, p.126, nr.1080, Poznan, monetar Herman Rüdiger
 301. – 305. **3 groși**, 1598, **G.**, p.126, nr.1081, Poznan, monetar Herman Rüdiger
 306. – 328. **3 groși**, 1599, **G.**, p.127, nr.1094, Poznan, monetar Johann Firlej

* Pentru determinarea monedelor s-a folosit catalogul: **G** – Marian Gumowski, *Handbuch der Polonischen Numismatik*, Graz, 1960

329. – 364. **3 groși**, 1600, **G.**, p.127, nr.1102, Poznan, monetar Johann Firlej
 365. – 366. **3 groși**, 1600, **G.**, p.127, nr.1103, Poznan, monetar Johann Firlej
 367. – 381. **3 groși**, 1601, **G.**, p.127, nr.1113 Poznan, monetar Johann Firlej
 382. – 389. **3 groși**, 1601, **G.**, p.127, nr.1114, Poznan, monetar Johann Firlej
 390. – 391. **3 groși**, 1589, **G.**, p.123, nr.990, Olkusz, monetar Johann Dulski
 392. **3 groși**, 1590 **G.**, p.123, nr.990, Olkusz, monetar Johann Dulski
 393. – 394. **3 groși**, 1590, **G.**, p.123, nr.993, Olkusz, monetar Johann Dulski
 395. – 397. **3 groși**, 1590, **G.**, p.123, nr.994, Olkusz, monetar Johann Firlej
 398. – 411. **3 groși**, 1591, **G.**, p.123, nr.996, Olkusz, monetar Johann Firlej
 412. – 414. **3 groși**, 1592, **G.**, p.123, nr.1000, Olkusz, monetar Johann Firlej
 415. **3 groși**, 1592, **G.**, p.123, nr.1001, Olkusz, monetar Johann Firlej
 416. **3 groși**, 1592, **G.**, p.123, nr.1002, Olkusz, monetar Johann Firlej
 417. **3 groși**, 1593, **G.**, p.124, nr.1005, Olkusz, monetar Johann Firlej
 418. **3 groși**, 1593, **G.**, p.124, nr.1009, Olkusz, monetar Johann Firlej
 419. **3 groși**, 1594, **G.**, p.124, nr.1013, Olkusz, monetar Johann Firlej
 420. – 426. **3 groși**, 1594, **G.**, p.124, nr.1017, Olkusz, monetar Johann Firlej
 427. – 438. **3 groși**, 1595, **G.**, p.124, nr.1022, Olkusz, monetar Johann Firlej
 439. – 462. **3 groși**, 1596, **G.**, p.124, nr.1035, Olkusz, monetar Johann Firlej
 463. – 491. **3 groși**, 1597, **G.**, p.125, nr.1054, Olkusz, monetar Johann Firlej
 492. – 526. **3 groși**, 1598, **G.**, p.126, nr.1076, Olkusz, monetar Johann Firlej
 527. – 542. **3 groși**, 1599, **G.**, p.127, nr.1093, Olkusz, monetar Johann Firlej
 543. – 549. **3 groși**, 1600, **G.**, p.127, nr.1100, Olkusz, monetar Johann Firlej
 550. – 560. **3 groși**, 1600, **G.**, p.127, nr.1101, Olkusz, monetar Johann Firlej
 561. – 565. **3 groși**, 1592, **G.**, p.123, nr.1004, Marienburg, monetar J. Göbel
 566. – 573. **3 groși**, 1593, **G.**, p.124, nr.1012, Marienburg, monetar J. Göbel
 574. – 603. **3 groși**, 1594, **G.**, p.124, nr.1021, Marienburg, monetar J. Göbel
 604. – 605. **3 groși**, 1596, **G.**, p.125, nr.1053, Marienburg, monetar J. Göbel
 606. **3 groși**, 1595, **G.**, p.124, nr.1020, Bromberg, monetar Johann Firlej, Stanislav Cikowski, Valentin Jahns
 607. – 612. **3 groși**, 1595, **G.**, p.124, nr.1026, Bromberg, monetar Johann Firlej, Stanislav Cikowski
 613. – 617. **3 groși**, 1595, **G.**, p.124, nr.1027, Bromberg, monetar Johann Firlej, Stanislav Cikowski, Valentin Jahns
 618. **3 groși**, 1596, **G.**, p.125, nr.1047, Bromberg, monetar Johann Firlej, Stanislav Cikowski
 619. – 631. **3 groși**, 1596, **G.**, p.125, nr.1048, Bromberg, monetar Johann Firlej, Stanislav Cikowski, Hermann Rüdiger
 632. – 654. **3 groși**, 1597, **G.**, p.125, nr.1060, Bromberg, monetar Johann Firlej, Stanislav Cikowski, Hermann Rüdiger
 655. **3 groși**, 1598, **G.**, p.126, nr.1082, Bromberg, monetar Johann Firlej, Stanislav Cikowski, Hermann Rüdiger
 656. – 676. **3 groși**, 1598, **G.**, p.126, nr.1083, Bromberg, monetar Johann Firlej
 677. – 693. **3 groși**, 1599, **G.**, p.127, nr.1096, Bromberg, monetar Johann Firlej
 694. – 697. **3 groși**, 1600, **G.**, p.127, nr.1108, Bromberg, monetar Johann Firlej
 698. – 703. **3 groși**, 1601, **G.**, p.127, nr.1115, Bromberg, monetar Johann Firlej
 704. – 712. **3 groși**, 1595, **G.**, p.124, nr.1029, Fraustadt, monetar Johann Firlej
 713. – 714. **3 groși**, 1596, **G.**, p.125, nr.1050, Fraustadt, monetar Johann Firlej
 715. – 726. **3 groși**, 1597, **G.**, p.125, nr.1063, Fraustadt, monetar Johann Firlej
 727. – 728. **3 groși**, 1598, **G.**, p.126, nr.1085, Fraustadt, monetar Johann Firlej
 729. – 731. **3 groși**, 1598, **G.**, p.126, nr.1086, Fraustadt, monetar Johann Firlej
 732. – 741. **3 groși**, 1598, **G.**, p.126, nr.1087, Fraustadt, monetar Johann Firlej
 742. – 743. **3 groși**, 1598, **G.**, p.126, nr.1088, Fraustadt, monetar Johann Firlej
 744. – 772. **3 groși**, 1599, **G.**, p.127, nr.1095, Fraustadt, monetar Johann Firlej
 773. – 774. **3 groși**, 1600, **G.**, p.127, nr.1106, Fraustadt, monetar Johann Firlej
 775. – 778. **3 groși**, 1601, **G.**, p.127, nr.1116, Fraustadt, monetar Johann Firlej

779. – 784. **3 groși**, 1601, **G.**, p.127, nr.1118, Fraustadt, monetar Johann Firlej
 785. **3 groși**, 1595, **G.**, p.124, nr.1033, Lublin, monetar Johann Firlej
 786. – 790. **3 groși**, 1595, **G.**, p.124, nr.1034, Lublin, monetar Johann Firlej
 791. – 794. **3 groși**, 1596, **G.**, p.125, nr.1052, Lublin, monetar Johann Firlej
 795. – 796. **3 groși**, 1597, **G.**, p.125, nr.1066, Lublin, monetar Johann Firlej
 797. **3 groși**, 1597, **G.**, p.126, nr.1070, Lublin, monetar Johann Firlej
 798. – 804. **3 groși**, 1597, **G.**, p.126, nr.1074, Lublin, monetar Johann Firlej
 805. **3 groși**, 1597, **G.**, p.126, nr.1075, Lublin, monetar Johann Firlej
 806. – 814. **3 groși**, 1598, **G.**, p.127, nr.1090, Lublin, monetar Johann Firlej
 815. – 824. **3 groși**, 1598, **G.**, p.127, nr.1091, Lublin, monetar Johann Firlej
 825. – 830. **3 groși**, 1598, **G.**, p.127, nr.1092, Lublin, monetar Johann Firlej
 831. **3 groși**, 1599, **G.**, p.127, nr.1097, Lublin, monetar Johann Firlej
 832. – 837. **3 groși**, 1601, **G.**, p.127, nr.1120, Lublin, monetar Johann Firlej
 838. – 840. **3 groși**, 1600, **G.**, p.127, nr.1110, Cracovia, monetar Johann Firlej
 841. – 843. **3 groși**, 1601, **G.**, p.127, nr.1122, Cracovia, monetar Johann Firlej
 844. – 849. **3 groși**, 1601, **G.**, p.127, nr.1123, Cracovia, monetar Johann Firlej
 850. – 862. **3 groși**, 1602, **G.**, p.127, nr.1124, Cracovia, monetar Johann Firlej
 863. – 866. **3 groși**, 1603, **G.**, p.127, nr.1128, Cracovia, monetar Johann Firlej
 867. – 872. **3 groși**, 1604, **G.**, p.127, nr.1129, Cracovia, monetar Johann Firlej
 873. – 877. **3 groși**, 1605, **G.**, p.128, nr.1130, Cracovia, monetar Johann Firlej
 878. – 880. **3 groși**, 1606, **G.**, p.128, nr.1131, Cracovia, monetar Johann Firlej
 881. – 883. **3 groși**, 1618, **G.**, p.128, nr.1138, Cracovia, monetar Nikolaus Danillowicz
 884. – 885. **3 groși**, 1619, **G.**, p.128, nr.1138, Cracovia, monetar Nikolaus Danillowicz
 886. **3 groși**, 1620, **G.**, p.128, nr.1138, Cracovia, monetar Nikolaus Danillowicz
 887. – 888. **3 groși**, 1623, **G.**, p.128, nr.1138, Cracovia, monetar Nikolaus Danillowicz
 889. – 890. **3 groși**, 1624, **G.**, p.128, nr.1138, Cracovia, monetar Nikolaus Danillowicz
 891. – 892. **3 groși**, ilizibil

Lituania

Stefan Bathory (1575–1586)

893. – 894. **3 groși**, 1580, **G.**, p.112, nr.693, Vilna, monetar necunoscut
 895. – 901. **3 groși**, 1581, **G.**, p.115, nr.754, Vilna, monetar Stanislaw Myszkowski
 902. **3 groși**, 1582, **G.**, p.115, nr.756, Vilna, monetar necunoscut
 903. – 912. **3 groși**, 1582, **G.**, p.115, nr.757, Vilna, monetar necunoscut
 913. – 915. **3 groși**, 1583, **G.**, p.115, nr.758, Vilna, monetar Stanislaw Myszkowski
 916. – 917. **3 groși**, 1583, **G.**, p.115, nr.759, Vilna, monetar Stanislaw Myszkowski
 918. – 919. **3 groși**, 1584, **G.**, p.115, nr.761, Vilna, monetar necunoscut
 920. – 927. **3 groși**, 1585, **G.**, p.115, nr.762, Vilna, monetar necunoscut
 928. **3 groși**, 1585, **G.**, p.115, nr.763, Vilna, monetar Sapieha
 929. **3 groși**, 1586, **G.**, p.115, nr.764, Vilna, monetar necunoscut

Sigismund al III-lea (1587–1632)

930. – 931. **3 groși**, 1589, **G.**, p.135, nr.1328, Vilna, monetar necunoscut
 932. **3 groși**, 1589, **G.**, p.135, nr.1329, Vilna, monetar Theodor Skumin Tyszkiewicz
 933. **3 groși**, 1590, **G.**, p.135, nr.1330, Vilna, monetar Dimitri Chalecki
 934. – 935. **3 groși**, 1591, **G.**, p.135, nr.1332, Vilna, monetar Dimitri Chalecki
 936. – 943. **3 groși**, 1592, **G.**, p.135, nr.1333, Vilna, monetar Dimitri Chalecki
 944. – 953. **3 groși**, 1593, **G.**, p.135, nr.1334, Vilna, monetar Dimitri Chalecki
 954. – 964. **3 groși**, 1594, **G.**, p.135, nr.1335, Vilna, monetar Dimitri Chalecki
 965. – 967. **3 groși**, 1595, **G.**, p.135, nr.1336, Vilna, monetar Dimitri Chalecki
 968. – 973. **3 groși**, 1596, **G.**, p.135, nr.1337, Vilna, monetar Dimitri Chalecki
 974. – 979. **3 groși**, 1597, **G.**, p.135, nr.1340, Vilna, monetar Dimitri Chalecki
 980. **3 groși**, 1598, **G.**, p.135, nr.1341, Vilna, monetar Dimitri Chalecki

981. – 983. **3 groși**, 1601, **G.**, p.136, nr.1346, Vilna, monetar Andreas Zawisa

984. **3 groși**, 1603, **G.**, p.136, nr.1349, Vilna, monetar Andreas Zawisa

Riga

Ștefan Bathory (1575–1586)

985. – 986. **3 groși**, 1581, **G.**, p.117, nr.810, Riga, monetar necunoscut

987. **3 groși**, 1582, **G.**, p.117, nr.813, Riga, monetar necunoscut

988. – 994. **3 groși**, 1583, **G.**, p.117, nr.813, Riga, monetar necunoscut

995. – 996. **3 groși**, 1584, **G.**, p.117, nr.813, Riga, monetar necunoscut

997. – 1014. **3 groși**, 1585, **G.**, p.117, nr.814, Riga, monetar necunoscut

1015. – 1030. **3 groși**, 1586, **G.**, p.117, nr.814, Riga, monetar necunoscut

Sigismund al III-lea (1587–1632)

1031. – 1036. **3 groși**, 1588, **G.**, p.140, nr.1448, Riga, monetar necunoscut

1037. – 1045. **3 groși**, 1589, **G.**, p.140, nr.1449, Riga, monetar necunoscut

1046. – 1059. **3 groși**, 1590, **G.**, p.140, nr.1450, Riga, monetar necunoscut

1060. – 1071. **3 groși**, 1591, **G.**, p.140, nr.1450, Riga, monetar necunoscut

1072. – 1087. **3 groși**, 1592, **G.**, p.140, nr.1451, Riga, monetar necunoscut

1088. – 1097. **3 groși**, 1593, **G.**, p.140, nr.1452, Riga, monetar necunoscut

1098. – 1105. **3 groși**, 1594, **G.**, p.140, nr.1453, Riga, monetar necunoscut

1106. – 1117. **3 groși**, 1594, **G.**, p.140, nr.1453, Riga, monetar necunoscut

1118. – 1139. **3 groși**, 1595, **G.**, p.140, nr.1454, Riga, monetar necunoscut

1140. – 1170. **3 groși**, 1596, **G.**, p.140, nr.1454, Riga, monetar necunoscut

1171. – 1180. **3 groși**, 1597, **G.**, p.140, nr.1454, Riga, monetar necunoscut

1181. – 1198. **3 groși**, 1598, **G.**, p.140, nr.1454, Riga, monetar necunoscut

1199. – 1202. **3 groși**, 1599, **G.**, p.140, nr.1455, Riga, monetar necunoscut

1203. – 1211. **3 groși**, 1600, **G.**, p.140, nr.1456, Riga, monetar necunoscut

1212. – 1213. **3 groși**, 1619, **G.**, p.140, nr.1457, Riga, monetar necunoscut

Dantzig

Sigismund al III-lea (1587–1632)

1214. **18 groși**, 1611, **G.**, p.137, nr.1382, Dantzig, monetar Daniel Klüwer

1215. – 1218. **18 groși**, 1613, **G.**, p.137, nr.1382, Dantzig, monetar Daniel Klüwer

1219. – 1224. **18 groși**, 1615, **G.**, p.137, nr.1382, Dantzig, monetar Daniel Klüwer

1225. – 1230. **18 groși**, 1615, **G.**, p.137, nr.1383, Dantzig, monetar Daniel Klüwer

1231. – 1242. **18 groși**, 1616, **G.**, p.137, nr.1384, Dantzig, monetar Daniel Klüwer

1243. – 1260. **18 groși**, 1617, **G.**, p.137, nr.1385, Dantzig, monetar Daniel Klüwer

1261. – 1264. **18 groși**, 1618, **G.**, p.137, nr.1386, Dantzig, monetar Stanislaw Berman

1265. – 1267. **18 groși**, 1618, **G.**, p.137, nr.1387, Dantzig, monetar Stanislaw Berman

1268. **18 groși**, 1619, **G.**, p.137, nr.1388, Dantzig, monetar Stanislaw Berman

1269. – 1270. **18 groși**, 1620, **G.**, p.137, nr.1389, Dantzig, monetar Stanislaw Berman

1271. – 1275. **18 groși**, 1621, **G.**, p.137, nr.1389, Dantzig, monetar Samuel Ammon

1276. **18 groși**, 1623, **G.**, p.137, nr.1391, Dantzig, monetar Stanislaw Berman

1277. **18 groși**, 1625, **G.**, p.137, nr.1393, Dantzig, monetar Stanislaw Berman

Așa după cum reiese și din catalogul prezentat mai sus, cele mai multe piese din tezaur aparțin lui Sigismund III Wassa, și anume 1124 bucăți, ceea ce reprezintă 88,09% din totalul tezaurului, locul al doilea fiind ocupat de Ștefan Bathory cu 114 bucăți și un procent de 8,93% pentru ca emitenții ceilalți să se cifreze sub 1% (Gabriel Bathory – 0,93% ; Ștefan Bocskay – 0,70% ; Friederich Kettler – 0,39% ; orașul Ragussa – 0,31% ; Confederația Olandeză, Adam Venzel, Georg Wilhelm, Sigismund Bathory câte 0,16% și Albert de Brandenburg – 0,08%).

Deosebim în tezaurul nostru emisiunile a 11 țări, provincii sau orașe, această diversitate de monede fiind un fenomen care se manifestă în Transilvania încă din secolul XVI și se datorează în special

lipsei de monedă divizionară de argint (denari și groși) transilvăneană, aceasta fiind compensată printr-un aflus masiv de monedă străină, în special ungurească (în secolul XVI) și poloneză sau venită prin filieră poloneză (în secolul XVII). Principii transilvăneni bat în general cantități reduse de monedă mărunță de argint, punând în special accent pe emisiunile de aur și pe piesele mari din argint¹.

O înviorare a baterii de monedă mică și mijlocie autohtonă se constată odată cu alegerea ca principe a lui Ștefan Bocskay, emisiunile sale de monedă mijlocie și mică, merg chiar până în anul 1609, adică trei ani după moartea sa, fenomen explicabil, poate, prin lipsa mărunțișului în timpul urmașului său Sigismund Rackoczy (1606–1608). Vedem în intensificarea emisiunilor de groși (atât multipli cât și piese divizionare) sub Ștefan Bocskay o primă și pregnantă tendință de a contracara invazia de monedă poloneză, monedă ce pornise de pe la 1604 panta progresivei depreciere monetare. Dar nici moneda transilvăneană nu se putea sustrage acestui proces care începe chiar de la Bocskay adâncindu-se în timpul lui Gabriel Bathory și atingând cote maxime la mijlocul domniei lui Gabriel Bethlen².

Odată începută, deprecierea monetară, va cunoaște o evoluție vertiginoasă în timpul lui Gabriel Bathory (1608–1613). Permanentele tulburări interne, conflictele cu forțele nobiliare centrifuge, au favorizat și evoluția instabilității monetare. Principele Gabriel Bathory a acordat autorizație de emitere monetară unor persoane particulare, care l-au creditat, iar brașovenii, care s-au răzvrătit împotriva sa, au instalat din nou o monetărie a lor, proprie, în oraș, bătând și monedă mică de valoare depreciată. Paralel cu aceasta, continuă invazia monedei poloneze din ce în ce mai depreciată a lui Sigismund III. Majoritatea tezaurilor descoperite conțin mari cantități de asemenea "monetae novae", "dutki" (3 groși) și "polturi" (1,5 groși)³.

Aceasta este situația la începutul domniei lui Gabriel Bethlen (1613–1629), un început de domnie care a coincis cu anii de culminație în Europa Centrală a crizei economice (1613–1620), cunoscute sub numele de „revoluție a prețurilor”, când baterea de monedă, din ce în ce mai depreciată, se practica în întreg spațiul politic-geografic, cu care, în acel moment, Transilvania întreținea sistematice relații de schimb de mărfuri, dar cel mai aprig în Polonia lui Sigismund III Wassa. Aici procesul s-a accelerat după 1604, nominalelor apărute încă în veacul anterior, mai ales pieselor de 3 groși, adăugându-li-se, începând din 1614, faimoasa monedă de 1,5 groși, cunoscută și sub numele de poltură, care a invadat piața transilvăneană.

În primii ani ai domniei principelui Bethlen, menționata invazie monetară a zădărnicit, practic, emiterea de monedă mărunță autohtonă, dar Bethlen a încercat, prin toate mijloacele, să pregătească însănătoșirea relațiilor economice și anume: sprijinirea producției de breaslă, consolidarea proprietății funciare, investiții în exploatarea miniere, înlesnirea intrării negustorilor străini și impulsionează schimburile de mărfuri. Remarcabil în acest sens este și tratatul ce-l încheie, în 1619, cu Gavril Movilă, domnul Țării Românești, prin care ambele părți permit „negustorilor intrarea liberă și desfacerea pașnică a mărfurilor lor”⁴.

Izbucnirea marelui conflict european al epocii, Războiul de 30 de ani (1618–1648), nu a influențat în bine evoluția treburilor monetare. Pe de o parte, în anii 1620–1625, Bethlen emite monede după tipul celor ungurești, iar pe de alta evenimentele legate de desfășurarea războiului fac ca amestecul permanent de emisiuni poloneze, mai puțin maghiare, în operațiunile comerciale și utilizarea tuturor acestor emisiuni de către mase mari de necomercianți să ducă la activarea baterii de monedă transilvăneană depreciată. Nevoia de bani a crescut nemăsurat în perioada de participare a Transilvaniei, lui Bethlen, la război, bătându-se, în această perioadă, monedă pentru Transilvania în 5–6 monetării, ba chiar între 1622 și 1623 și în cele de la Oppeln și Ratibor, ducatele sileziene primite de Bethlen ca recompensă pentru renunțarea la titlul de rege al Ungariei, după pacea de la Mikulov⁵.

Cu toate că în perioada 1622–1625 se constată o accelerare a baterii de monedă mărunță, moneda autohtonă continuă să se deprecieze prin intrarea fără zăgazuri a monedei străine și mai depreciată, fapt ce va duce la creșteri neîncetate de prețuri, mai ales la alimente. În această situație, Bethlen se vede nevoit să ia o serie de măsuri: limității de prețuri din 1625, aprilie și octombrie 1627 i se

¹ E. Chirilă, T. Năgler, Tezaurul monetar de la Buzd (secolele XVI-XVII), în StCom Brukenenthal, 14, 1969, Sibiu, p. 333.

² Fr. Pap, Aspecte ale circulației monetare în Transilvania între 1571-1691, în ActaMN, 26-30, II, Istorie, 1989-1993, p. 70.

³ Ibidem, p. 71.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem, p. 72.

adaugă stabilirea în 1625 a fineței de 5 lotoni pentru emisiunile de argint, punerea de acord prin intervenții succesive la capetele încoronate din Europa Centrală a acestor măsuri, cu reglementările analoage din Austria, Ungaria și Polonia. În Transilvania, baterea de monedă nouă cu valoare stabilă începe cu anul 1626⁶, bătându-se în total 93 de emisiuni în aproximativ 556 de variante⁷. Se pare însă că nici ele nu reușesc să acopere cantitatea de monedă mărunță de argint, necesară în principat, și compoziția tezaurului de la Pui ca și celorlalte tezaure din această epocă (Buzd, Sadu, Aghireș, Iacobeni, Turda, Feisa, Verveghiu și Suatu) reprezintă o dovadă concludentă în acest sens⁸.

Pătrunderea monedei poloneze, nu numai în Transilvania, ci și în Moldova și Țara Românească, este semnalată încă din secolul al XVI-lea dar la începutul celui de-al XVII-lea aceasta devine dominantă. De altfel, călătorul englez Robert Bargrave spunea că „în Moldova, monedele de 1,5 groși (polgroșii) și de 3 groși (troyacii) circulau ca și în Polonia”, alături de acestea, considerate de valoare mică și mijlocie, înscriindu-se și șustacii (monedele de 6 groși) și orții (18 groși) echivalenți ai unei monede de ¼ taler, adică monedele de valoare mare⁹.

Groșii au fost bătuți pentru prima dată în Polonia, în secolul al XIV-lea, imitând „groșii de Praga”. Întrerupte în 1370, emisiunile, au fost reluate în 1526, din argint de bună calitate (875‰) și cu o greutate stabilă de 2,05 gr. Calitatea bună a acestora le-a asigurat prețuirea generală dar a și incitat pe unii principii din nord-estul Germaniei să-i imite. Așa este cazul lui Friederich al II-lea de Liegnitz – Brieg și Johann de Küstrin care i-au imitat în monetăriile de la Brieg și Crossen¹⁰.

Polgroșii au fost până în a doua jumătate a secolului al XVII-lea principala monedă poloneză care a circulat în țările române. Bătuți din argint de bună calitate (până în 1506), în monetăria de la Cracovia ei își pierd această calitate cu timpul, fapt ce a determinat închiderea grabnică a monetăriei, emisia lor fiind reluată abia în 1529¹¹. Din tezaurul nostru lipsesc însă cu desăvârșire atât piesele de 1,5 groși cât și cele de 1 gros.

Triplu groșii (troyacii, grossus triplex argenteus) au fost bătuți pentru prima dată în 1528 de către Sigismund I, dar emisiunile masive au început abia după reforma monetară a regelui Ștefan Bathory din anii 1578–1580. Având greutatea de 2,44 gr. și 844‰ finețea, aceste monede au fost emise în număr foarte ridicat în perioada 1580–1601, ulterior acestei date ele apărând numai sporadic și în cantități reduse. Monetăriile unde au fost bătute sunt cele regale de la Olkusz, Poznan, Fraustadt, Bromberg, Marienburg, Lublin și Cracovia pentru Polonia, la Wilna pentru Lituania și în monetăriile orașenești de la Dantzig și Riga¹². În tezaurul de la Pui se află însă, pe lângă aceștia, și triplu groși emiși pentru ducatul Curlandei și pentru micul ducat silezian de Ciesczyn (Teschen). Piesele de 3 groși de Curlanda au fost emise în anul 1597 de către Friederich Kettler, ducele Curlandei și Semgalliei. Aceste teritorii situate pe teritoriul baltic între Memel și Riga, aparținuseră Ordinului Cavalerilor livonieni, Gothard Kettler, ultimul mare maestru al Ordinului, și le însușește și devine primul duce ereditar al Curlandei (1559–1562), vasal, din 1561, al Poloniei. Friederich Kettler este fiul și urmașul lui Gothard¹³. Alături de aceste monede se înscriu și triplu groșii silezieni emiși de Adam Wenzel, în 1599.

Dar dintre toate emisiunile poloneze cea mai apreciată rămâne piesa de **6 groși** (grossus sextus argentus, șustacul), pe care o găsim menționată și în actele oficiale încheiate între Transilvania și Austria, referitoare la reglementarea circulației monetare¹⁴. Monedele de 6 groși au fost bătute de Sigismund al III-lea în toate monetăriile coroanei: Fraustadt, Bromberg, Marienburg și Cracovia. Greutatea lor, relativ constantă, oscila între 3,5 și 3,8 gr. Datorită calității argintului și greutatei lor constante, aceste emisiuni se mențin în circulație mult timp (abia în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, moneda austriacă reușind să le înlăture)¹⁵ cunoscând o circulație foarte mare au reușit să pătrundă până și la sud de Dunăre. Această epocă este cunoscută la noi sub denumirea de „preponderență polonă”, fiind caracterizată

⁶ Ibidem.

⁷ Gh. Anghel, Trei tezaure monetare din secolul al XVII-lea descoperite la Alba Iulia, în *Apulum*, V, 1965, Alba Iulia, p. 392.

⁸ E. Chirilă, T. Năgler, Tezaurul monetar de la Buzd (secolele XVI-XVII), în *StCom Brukenenthal*, 14, 1969, Sibiu, p. 333.

⁹ Gh. Anghel, op.cit., p. 395.

¹⁰ B. Murgescu, Circulația monetară în Țările Române în secolul XVI, București, 1996, p. 120.

¹¹ Ibidem, p. 123-124.

¹² Ibidem, p. 126.

¹³ E. Chirilă, A. Socolan, Tezaurul monetar de la Vad, sec. XV-XVII, în *Tezaure și descoperiri monetare din colecția Muzeului Județean Mureș, Baia Mare*, 1971, p. 28-34.

¹⁴ Gh. Anghel, op.cit., p. 395.

¹⁵ Gh. Anghel, A. Hopârtean, Un tezaur feudal din secolul XVII, descoperit la Ploscoș (județul Cluj), în *Apulum*, VIII, 1971, p. 114.

printr-o adevărată anarhie monetară, cauzată în mare măsură, de falsificarea pe scară largă a monedelor poloneze și străine cu mare curs (respectiv moneda mică și mijlocie) pentru că piesele de valoare mare nu erau accesibile oamenilor de rând, în relațiile de schimb curente, ele găsindu-se în mâinile principelui, ale nobililor sau ale patriciatului orășenesc¹⁶, drept dovadă că în tezaurul de la Pui numărul acestora este doar de 14 bucăți.

Nu vom trece la analiza altor monede din tezaur fără a prezenta câteva date legate de moneda de 18 groși (ortul). Această monedă valora $\frac{1}{4}$ taler având o greutate medie de 6–6,3 gr. Dar cum tendința epocii era de a realiza câștiguri mari din emisiunile monetare, fie în folosul marelui tezaurier, fie în acela al arendașilor monetari, aceștia nu respectă hotărârile dietelor, emițând monedă sub greutatea normală și dintr-un argint de calitate inferioară, ceea ce provoacă mari neajunsuri¹⁷.

Așa după cum am mai menționat, monedele tezaurului de la Pui sunt emise în mai puțin de 11 țări, provincii sau orașe. Marea diversitate a emisiunilor străine este un fenomen des întâlnit în tezaurele transilvănene, în special de sec. XVI–XVII (vezi în acest sens tezaurele de la Buzd, Sadu, Iacobeni, Aghireș, Turda, Feisa, Suatu). Tezaurul de la Pui numără 1277 de piese, dintre acestea 1238 reprezintă moneda poloneză bătută în monetăriile coroanei de la Cracovia, Poznan, Olkusz, Bromberg, Marienburg, Fraustadt și Lublin (908 piese), în monetăria de la Riga (229 piese), Dantzig (64 piese) precum și monedele lituaniene bătute în monetăria de la Vilna (37 piese). Restul de 39 de monede sunt emisiuni ale principilor Transilvaniei (14 buc.), ale Ungariei (9 buc.), Prusiei (3 buc.), Curlandei (5 buc.), Sileziei (2 buc.), Ragussei (4 buc.) și ale Confederației Olandeze (2 buc.).

În ceea ce privește repartitia pe ani a componentelor tezaurului, anii cei mai bine reprezentați sunt 1598 cu 177 monede, 1596 (126) și 1597 (120). Cele mai puține monede datează din anii 1610 (1) și 1627 (1), dar sunt și ani fără nici o emisiune ca, de exemplu, 1587, 1612 și 1614. În privința emitenților, monedele poloneze și lituaniene au fost bătute în timpul regilor Ștefan Bathory (114 buc.) și Sigismund al III-lea Wassa (1124 buc.) – vezi Anexa 1.

Alături de monedele poloneze venite tot prin filiera poloneză se află monedele prusiene. Ele se numără printre cele mai frumoase și valoroase monede ale epocii, bucurându-se de mare trecere în Polonia, ducatul Prusiei și chiar dincolo de granițele acestei țări¹⁸. Piesele din tezaurul nostru reprezintă nominaluri de 3 și 18 groși și provin de la Albert de Brandenburg, fiind emise la Königsberg și de la electorul Brandenburgului Georg Wilhelm. Acesta din urmă se intitulează și duce al Prusiei, ca urmare a căsătoriei cu Ana, fiica lui Albert Friederich, iar după moartea acestuia (neexistând descendenți pe linie masculină) Prusia este alipită Brandenburgului prin Tratatul de la Wehlau¹⁹. Datorită greutăților exacte și a argintului de bună calitate, s-au bucurat, de o largă circulație, timp îndelungat de la data emiterii lor dovadă în acest sens fiind prezența lor în mai toate tezaurele transilvănene din sec. XVI–XVII²⁰. Aceste monede s-au bucurat de aceeași largă circulație în Transilvania, ca și monedele poloneze, fiind în plus protejate și de ordine imperiale iar faptul că se încerca o egalizare a grosului polonez cu creișarul austriac, ne permite să constatăm că scopul final era acela de a se ajunge la un sistem monetar încheiat, chiar dacă în principiu nu au existat acorduri în acest scop²¹.

În tezaurul nostru se află și două monede reprezentând taleri, emise de două dintre cele 7 provincii ale Confederației Țărilor de Jos: Overijssel și Zeelanda. Conform datelor cunoscute, până acum, în puține tezaure de secol XVI–XVII se află asemenea emisiuni și anume: două emisiuni ale provinciei Holland (tezaurul de la Iacobeni și Verveghiu); o emisiune a provinciei Geldern (tezaur Călanu Mic); una a provinciei Deventer (Călanu Mic). Piesele Confederației Olandeze (eliberat la 1579 de stăpânirea spaniolă), sunt bătute după sistemul monetar comun, dar fiecare provincie își înscrie numele alături de cel al Confederației²², pe moneda pe care o emit. Legenda CONCORDIA RES PARVAE CRESCUNT, reprezintă o parte a unui pasaj din Sallustius, De Bellum Jugurthinum, care sună astfel: *Nam Concordia res parvae crescunt, discordia maxumae dilabuntur*, și reprezintă o aluzie la necesitatea unității celor 7 provincii olandeze pentru a supraviețui în fața amenințării Spaniei. Tot la necesitatea unității în fața

¹⁶ Gh. Anghel, op. cit., p. 393-395.

¹⁷ Idem, Tezaurul monetar din secolul al XVII-lea de la Râșcruci (județul Cluj), în Apulum, VI, 1967, p. 405.

¹⁸ E. Chirilă, Z. Milea, Tezaurul de monede feudale de la Moldoveniști (pr. Turda) sec. XVI-XVII, în StComBrukenenthal, 12, 1965, Sibiu, p. 252.

¹⁹ E. Chirilă, N. Lupu, Tezaurul feudal de la Sadu (r. Sibiu) secolele XVI-XVII, în StComBrukenenthal, 12, 1965, p. 133.

²⁰ V. Pintea, Tezaurul de monede feudale de la Panticeu din secolele XVI-XVII, în Apulum, XI, 1973, p. 363.

²¹ Gh. Anghel, în Apulum, VI, 1967, p. 406.

²² E. Chirilă, Z. Milea, Tezaurul de la Iacobeni, sec. XVI-XVII, în Apulum, VI, 1967, p. 302.

primejdiei se referă și cele 7 săgeți pe care le ține leul: o aluzie la binecunoscuta povestire, după care săgețile pot fi frânte una câte una, dacă nu formează un mănunchi²³.

După această privire generală asupra circulației monedei străine și a categoriilor de monedă ce compun tezaurul de la Pui, vom încerca să precizăm câteva din cauzele care au dus la invadarea pieței transilvane, cu monedă străină și căile prin care s-a făcut acest lucru. Se cunoaște faptul că funcția de bază a monedei este întrebuițarea sa în tranzacții comerciale. Comerțul era practicat în Transilvania secolelor XVI–XVII, deopotrivă de locuitorii cu drept de cetățeni ai orașelor (Cluj, Brașov, Sibiu, Bistrița, Deva, Hunedoara, Hațeg, etc.), de negustorii ambulanți, ca și de populația rurală care își vindea mai ales propriile produse, cumpărându-și cele necesare nu numai din producția autohtonă, ci și din produsele de import. Un loc de seamă îl ocupă comerțul intratransilvănean și cel cu Ungaria. Astfel piesa monetară cea mai la îndemână este moneda maghiară. În rândul ei o cantitate impresionantă o constituie denarii, apoi subdiviziunile și multiplii groșilor, ambele familii de valori nominale fiind tipice schimbului de mărfuri cotidian (nu însă și unor tranzacții mai ample, pentru care se utilizează piese de argint de valoare ridicată sau piese din aur). Așadar cantitatea impresionantă a denarilor, a subdiviziunilor și multiplilor de groși indică un comerț curent cu obiecte de mai mică valoare (în cazul nostru absența lor din compoziția tezaurului determinându-ne să anticipăm concluzia că tezaurul a fost acumulat în urma uneia sau mai multor tranzacții mai mari).

Ca însoțitoare, a acestor monede, este de amintit în primul rând moneda mijlocie sau chiar mare, transilvăneană, monedele emise de împărații roman–germani, cele emise de orașe și foruri ecleziastice germane, emisiuni austriece sau piese mai valoroase emise în Europa Centrală și chiar apuseană²⁴.

Se știe, și am mai afirmat acest lucru, că unul dintre motivele pentru care Transilvania a fost invadată de moneda străină, este absența monedei mici și mijlocii de factură autohtonă de pe piață, deoarece principii transilvani, cu excepția lui Gabriel Bethlen nu au bătut de loc sau în cantitate cu totul insuficientă această monedă, ajungându-se ca spre sfârșitul secolului al XVII-lea, Dieta transilvană să aprobe circulația banilor străini, deschizând oficial căile de pătrundere a monedei străine²⁵.

În ceea ce privește căile de pătrundere a acestor monede ele sunt diverse. O primă cale de pătrundere o constituie relațiile de schimb statornicite în cadrul legăturilor comerciale dintre Apus și Răsărit²⁶. Cantități însemnate au pătruns însă și pe alte căi, fie sub formă de ajutor pe care anumite țări (în special Austria) îl dădea unor partide nobiliare din Transilvania, pentru a-i sprijini interesele, fie sub formă de ajutoare pentru întreținerea armatei care staționa pe teritoriul transilvan. Prezența unor trupe de mercenari, ce se aflau în continuă mișcare dintr-o țară în alta, a constituit o importantă cale de introducere a monedei străine, la noi. Încercând să stabilim raportul între diferitele categorii de monede vom constata că în tezaurele acumulate în prima jumătate a secolului al XVII-lea, cum este și tezaurul de la Pui, de obicei moneda poloneză este preponderentă, pentru ca în cele acumulate în a doua jumătate a secolului și mai ales spre sfârșitul acestuia, pe lângă moneda poloneză pe locul următor, în unele cazuri aproape la paritate, se afla moneda austriacă²⁷.

O altă problemă ce trebuie lămurită cu acest prilej este aceea a perioadelor de pătrundere a monedelor străine din tezaurul nostru. Din studierea tabelului anexat lucrării (pe ani, emitenți și tipuri monetare) reiese că avem de-a face cu două perioade: una între 1580–1619 când asistăm la o mare avalanșă de monede poloneze de 18; 6 și 3 groși la care se adaugă cele câteva emisiuni transilvănene, maghiare și prusiene și a doua etapă 1619–1630 când pătrund emisiunile monetare ale Confederației Olandeze și ale orașului Ragussa.

După aceste câteva considerații generale asupra categoriilor de monedă, a cauzelor și căilor de pătrundere în Transilvania, urmează să stabilim în funcție de datele ce le avem, mărimea tezaurului în comparație cu alte tezaure transilvănene și hunedorene. Analizându-l din punct de vedere numeric și valoric, constatăm că tezaurul de la Pui este cel mai reprezentativ tezaur medieval, descoperit până la ora actuală în județul Hunedoara (mă refer la cele inventariate în colecția muzeului de vean) toate celelalte tezaure aflându-se cu mult sub nivelul acestuia. Astfel dintre tezaurele cu perioadă de acumulare în

²³ E. Chirilă, J. Bajusz, Tezaurul monetar de la Verveghiu secolele XVI–XVII, în *ActaMP*, XI, 1987, p. 225.

²⁴ Fr. Pap, op. cit., p. 67–69.

²⁵ Gh. Anghel, în *Apulum*, VI, 1967, p. 408.

²⁶ Ibidem, p. 409.

²⁷ Ibidem.

secolele XVI–XVII, date la iveală în acest perimetru, cel mai reprezentativ este tezaurul de la Călanul Mic, a cărui valoare exprimată în denari reprezintă 6552 deși numărul pieselor care compun acest tezaur este de doar 251 bucăți; pe locul al doilea situându-se tezaurul de la Nălați Vad cu o valoare de 2519 denari și 808 bucăți iar pe locul al treilea cel de la Lăpușnic cu valoare de 1646 denari și 889 de piese. Toate celelalte tezaure conțin sub raport valoric mai puțin de 1000 de denari – Dumbrăvița (720), Hațeg (620), Ohaba – Strei (600), Ribîța (493), Sălciva (488) și Boholt (278).

Din această analiză se poate observa că, deși cele 9 tezaure conțin, însumate, un număr de 4595 piese, depășind de cca 3,5 ori numărul pieselor din tezaurul de la Pui, sub raport valoric acest din urmă tezaur în sumă totală de 25.785 denari este de 1,85 ori mai mare decât valoarea însumată a celor 9 tezaure (13.916) (vezi Anexa 2).

Tezaurul de la Pui se încadrează în lunga serie de tezaure transilvane îngropate între anii 1630–1651. Aceste tezaure prezintă remarcabile analogii, atât în ceea ce privește locul de proveniență a pieselor și numeralul în sine, cât și în ce privește proporția diferitelor emisiuni care intră în compoziția lor: cota relativ redusă de monedă transilvăneană (care scade aproape constant pe măsură ce data îngropării se îndepărtează de 1630 spre 1651); preponderența monedei poloneze sau venite din Polonia; infima proporție a monedei ungurești sau chiar absența acesteia, și o cotă variabilă (atunci când există) de monedă din Europa Centrală și de Vest²⁸.

Deși piesele tezaurului se înșiruie pe o perioadă de ani relativ mică (cea mai veche emisiune datează din 1544 și cea mai recentă din 1630) putem considera că acumularea acestuia s-a făcut în mare parte în perioada de liniște și relativă înflorire economică dintre 1627–1630, iar distribuirea monedelor, în special a celor poloneze și ungurești emise în sec. XVII, este influențată de evoluția relațiilor dintre Principatul transilvănean, Imperiul Habsburgic și Polonia²⁹.

Comparându-l cu tezaurele transilvănene acumulate în aceeași perioadă (Sadu, Iacobenii, Mihai Viteazul, Huedin), dar mai ales cu cel de la Buzd cu care se aseamănă foarte bine, constatăm că, deși din punct de vedere numeric acesta este mult mai mic reprezentând doar 15,78% din tezaurul de la Buzd, din punct de vedere valoric se apropie destul de mult de acesta, reprezentând 81,66%.

Un lucru este cert, toate monedele din tezaur erau în circulație în momentul depunerii lui în pământ, ceea ce ne face să presupunem că ultimele monede bătute în prima jumătate a secolului al XVII-lea au putut ajunge la noi la mijlocul acestui secol sau chiar la sfârșitul lui. Ținând seama de această inconstanță a pătrunderii monedelor în timp nu putem trage concluzii prea valabile despre mersul evenimentelor politice. Datele de pe ultimele monede din tezaure ne pot sugera cel mult mersul unor evenimente politice care au determinat ascunderea tezaurului în măsura în care aceste date se completează cu altele, de aceeași natură și din același loc³⁰ și trebuiesc căutate în situația de nesiguranță creată după moartea lui Gabriel Bethlen, în 1629, și abdicarea Ecaterinei de Brandenburg în 1630, în conflictele interne iscate de lupta pentru dobândirea scaunului princiar, în strădaniile deloc amiabile ale noului principe de a-și lărgi domeniile și chiar în participarea la războiul de 30 de ani.

Privitor la proprietarul tezaurului, dacă luăm în considerare numărul de piese, valoarea acestora și perioada relativ scurtă de tezaurizare (de doar 86 de ani) putem concluziona că acesta era unul dintre oamenii avuți ai zonei, care așa cum am mai arătat a obținut aceste valori în urma unor tranzacții mai serioase, iar motivele îngropării sunt cele prezentate anterior.

Referitor la locul în care a fost ascuns tezaurul (imediata vecinătate a bisericii) credem că a fost ales cu multă chibzuință și considerat un loc sigur, iar nerecuperarea ulterioară a tezaurului s-a datorat unui singur motiv – dispariția proprietarului din lumea celor vii.

Și în sfârșit să facem câteva referiri și la localitatea Pui. Așezată în centrul văii superioare a Streiului, pe malul stâng al acestui râu, localitatea a fost atestată documentar pentru prima dată în anul 1426³¹. Documentele ulterioare, datând din anii 1444–1453 menționează printre localnici și cnezii hațegani ai lui Iancu de Hunedoara și anume pe Radu și Daneș din Pui³².

²⁸ E. Chirilă, J. Bajusz, op. cit., p. 225.

²⁹ E. Chirilă, Z. Milea, op. cit., p. 306.

³⁰ Gh. Anghel, în Apulum, VI, 1967, p. 416.

³¹ C. Suciu, Dicționar istoric al localităților din Transilvania, vol. II, București, 1967, p. 63.

³² D.P. Mihail, Un stegar al luptei antiotomane Iancu de Hunedoara, București, 1974, p. 69.

"Vămile de plai" ce împânzeau Valea Jiului de la vest la est (cea mai importantă fiind vama de la Vâlcan, păzită de majestuosul turn de pază de la Crivadia), în vecinătatea cărora era situată localitatea Pui, au funcționat neîntrerupt asigurând importante venituri visteriei domnești sau diferitelor lăcașuri cărora erau concesionate. Circulația permanentă a mărfurilor prin aceste centre vamale a fost pusă în evidență și de circulația monetară. Numeroase descoperiri monetare vin să ateste și ele varietatea tipurilor de monede care au circulat în zonă și care sunt menționate și de izvoarele scrise³³. După cum se poate observa, majoritatea descoperirilor monetare s-au făcut fie pe teritoriul vechilor centre vamale, fie în imediata apropiere, fie pe rutele comerciale care străbăteau teritoriul hunedorean, confirmând, din nou, prin cantitatea de monede și conținutul lor, complexitatea și intensitatea vieții economice pe tot parcursul evului mediu, lucru pus în evidență și de faptul că 8 din cele 11 tezaure hunedorene provin din localități aflate pe principalele artere comerciale iar 5 dintre acestea chiar din Țara Hațegului (vezi Anexa 3). Încă odată se vedește legătura organică a acestor monede cu centrele de comerț și arterele comerciale ale timpului, deci faptul că, abstracție făcând de operațiunile ulterioare de acumulare monetară, și circulația acestor monede în comitatul Hunedoarei este în primul rând strâns legată de mișcarea comercială.

³³ A. Berciu Drăghicescu, Moneda în plata taxelor vamale în sec. XV-XVI în Țara Românească, în *Cercetări Numismatice*, II, 1979, București, p.136.

TEZAURUL MONETAR DE LA PUI – REPARTIȚIA PE ANI ȘI EMITENȚI

Nr. crt.	Anul	Emitenți															Total
		Transilvania	Ungaria	Prusia		Polonia			Lituania	Riga	Dantzig	Suedia	Curlanda	Silezia (Ciescyn)	Confederația Olandeză	Ragusea	
		3 gr.	3 gr.	18 gr.	3 gr.	18 gr.	6 gr.	3 gr.	3 gr.	3 gr.	18 gr.	3 gr.	3 gr.	3 gr.	Taler	3 gr.	
1	1544				1												1
2	1580							1	2								3
3	1581								7	2							9
4	1582							7	11	1							19
5	1583							2	5	7							14
6	1584							4	2	2							8
7	1585							8	9	18							35
8	1586							8	1	16							25
9	1587																
10	1588							5		6							11
11	1589							5	3	9							17
12	1590	1						16	1	14							32
13	1591							21	2	12							35
14	1592							26	8	16							50
15	1593							27	10	10							47
16	1594							60	11	20							91
17	1595						1	51	3	22							77
18	1596						10	77	6	31			1	1			126
19	1597							102	6	10			1	1			120
20	1598	1						154	1	18			3				177
21	1599						1	86		4							91
22	1600						1	65		9							75
23	1601						1	54	3								58
24	1602							13									13
25	1603							4	1								5
26	1604							6									6
27	1605		1					5									6
28	1606		2					3									5
29	1607		6														6
30	1608	2															2
31	1609	8															8

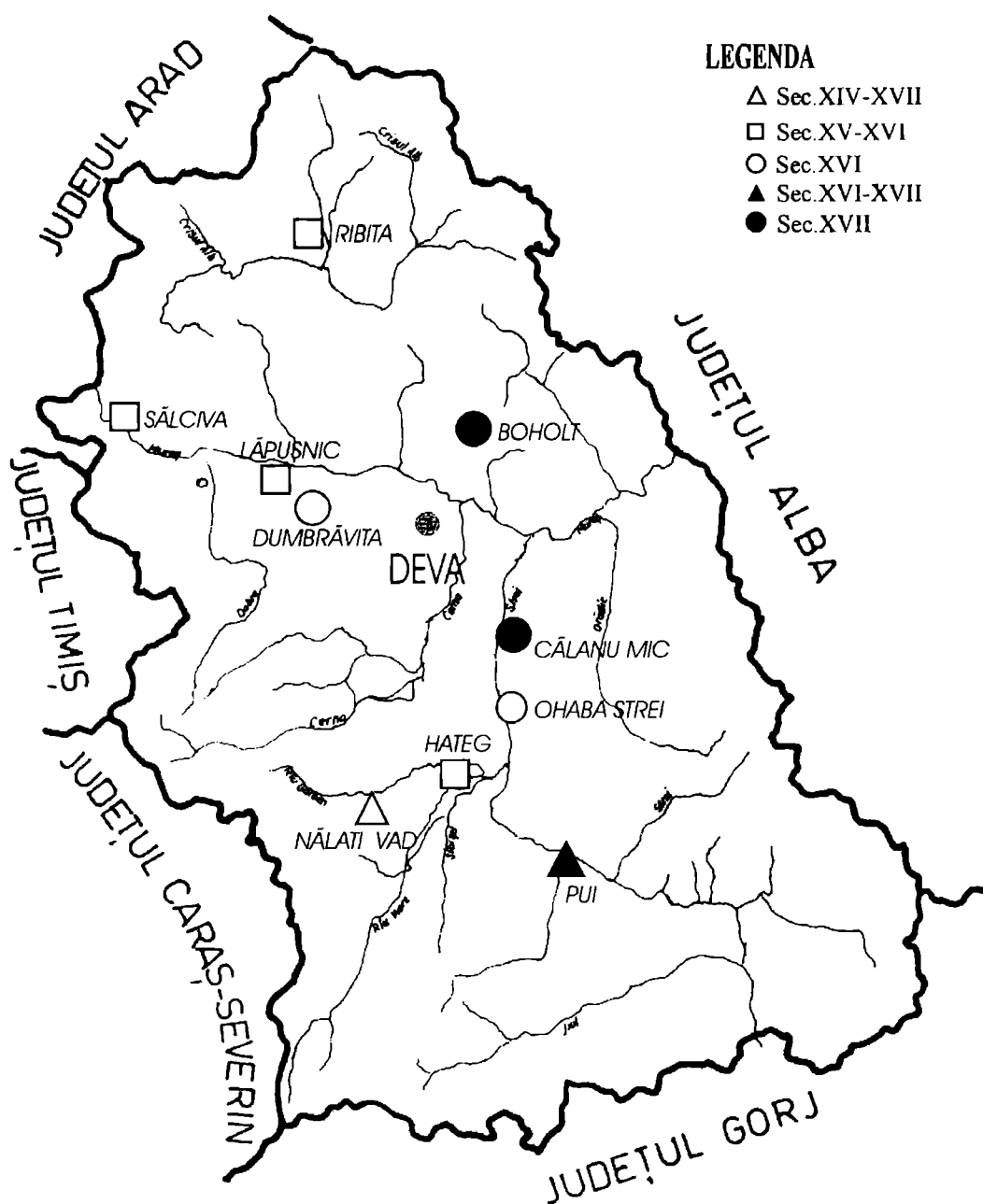
Nr. crt.	Ani	Emitenți															Total
		Transilvania	Ungaria	Prusia		Polonia			Lituania	Riga	Dantzig	Suedia	Curlanda	Silezia (Ciescyn)	Confederația Olandeză	Ragussa	
		3 gr.	3 gr.	18 gr.	3 gr.	18 gr.	6 gr.	3 gr.	3 gr.	3 gr.	18 gr.	3 gr.	3 gr.	3 gr.	Taler	3 gr.	
32	1610	1															1
33	1611	1									1						2
34	1612																
35	1613										4						4
36	1614																-
37	1615										12						12
38	1616										12						12
39	1617										18						18
40	1618							3			7						10
41	1619							2		2	1				1		6
42	1620							1			2				1		4
43	1621					4					5						9
44	1622					5											5
45	1623			1		3		2			1						7
46	1624					4		2									6
47	1625			1							1						2
48	1626																-
49	1627															1	1
50	1628																-
51	1629																-
52	1630															3	3
54	f.a.							3									3
Total:		14	9	2	1	16	14	823	92	229	64		5	2	2	4	1277

TEZAURE FEUDALE DIN SECOLELE XIV-XVII DESCOPERITE ÎN JUDEȚUL HUNEDOARA

Nr. c rt.	Tezaure	Anii de emisie	Valoare nominală / bucătă													Anul îngropării	Total piese	Convertirea în denari	Observații
			D	0,5 gr	1 gr	1,5 gr	3 gr	6 gr	18 gr	3 cr	6 cr	15 cr	1 fl	2/3 tal	1 tal				
1	Tezaurul Lăpușnic	1492-1600	644	141	87	-	14	-	-	-	-	-	-	-	-	1601-1603	886	1646	
2	Tezaurul Nălaș Vad	1386-1659	641	24	90		42		6	1		-	-		2	1660	806	2519	+ 6 denari imperiali + 14 obiecte de cult și laice + 1 icosar - 1820
3	Tezaurul Dumbrăvița	1520-1587	720	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1567-1568	720	720	
4	Tezaurul Ohaba Strei	1509-1552	600	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1552	600	600	
5	Tezaurul Sălciva	1468-1503	488	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1514	488	488	
6	Tezaurul Ribița	1447-1592	378	26	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1592	414	493	
7	Tezaurul Hațeg	1492-1596	324	51	33	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1600	408	619	
8	Tezaurul Călanu Mic	1609-1686	4	-	7	109	6	80	6	8	4	22	1	1	3	1690	251	6552	+ 1 denar imperial roman
9	Tezaurul Boholt	1623-1667	2	11	-	-	-	9	-	-	-	-	-	-	-	1668	22	278	
10	Tezaurul Pui	1544-1630	-	-	-	-	1179	14	82	-	-	-	-	-	2	1630-1650	1277	25785	
	Total:		3801	253	227	109	1241	103	94	9	4	22	1	1	7		5872		
	Total poziția 1-9																4595	13915	
	Total general:																5872	39700	

TEZAURE MONETARE FEUDALE DESCOPERITE PE TERITORIUL JUDEȚULUI HUNEDOARA

THE MONETARY HOARD FROM THE XVI-XVII CENTURIES DISCOVERED IN PUI (HUNEDOARA COUNTY), WITH SOME CONSIDERATIONS REGARDING THE CIRCULATION OF FOREIGN COINS IN THE HUNEDOARA COUNTY

Abstract

The hoard from Pui was discovered by chance in the fall of 1998 in the local orthodox parish cemetery. Consisting of 1277 coins, it is dated from the XVI-XVII centuries. The coins were hidden in a covered, one ear ceramic vase. The typology of the vase fits in the category of the vessels dated by coins, from the XVI-XVII centuries.

The coins of the thesaurus range on a 86 years period, the oldest being a coin worth 3 groschen, issued in 1544 by Albert of Brandenburg, the Duke of Prusia, whilst the newest are issued by the town of Ragussa- 4 coins in value of 3 groschen, dating from 1627 and 1630. They are emitted for Transylvania by the princes Sigismund Bathory and Gabriel Bethlen (14 pieces), for Hungary, by Stefan Bocskay (9 pieces); for Prussia by Albert of Brandenburg and Georg Wilhelm (3 pieces); for Curland by Friedrich Kettler (5 pieces); for Ciesczyn by Adam Wenzel (2 pieces), for Ragussa (4 pieces); for The Dutch Confederation (2 pieces) as well as for Poland, Lituania, Riga and Danzig by the kings Stefan Bathory and Sigismund III Wassa (1238 pieces).

The value of the coins varies, being represented by coins of 3, 6, and 18 groschen as well as thalers. The diversity of the coinage is a phenomenon found in Transylvania, starting with XVIth century, due to the lack of silver fractional units of currency. In compensation, it was a massive afflux of Hungarian coins (XVIth century) as well as Polish or coming from a Polish channel (XVIIth century). As a rule, the Transylvanian princes coined fractional silver money only in reduced quantities, focussing mostly on gold and large silver coins (thalers).

The penetration of the Polish coins, not only in Transylvania but in Moldavia and Valachia as well, is also recorded by the English traveler Robert Bargrave, who notes: "coins of 1,5 groschen (Polish groschen) and 3 groschen (troiaci) circulate here as well as in Poland". As small and middle value coins there were also "șuștăcii" (6 groschen) and orții (18 groschen), the equivalent of a ¼ thaler.

The penetration channels of these coins are diverse, due to the commercial connections or to the needs of payment and maintenance of the army.

From a value and numerical perspective, the hoard from Pui is the most representative medieval find discovered until today in the Hunedoara County, being buried between 1630-1651. The fact of concealing the coins was due to the feeling of incertitude after Gabriel Bethlen's death, in 1629, and the abdication of Ecaterina of Brandenburg in 1630, as well as the intestine conflicts created for the acceding to the prince's throne, not to mention the war of 30 years.

As regarding the owner of the hoard, taking into account the large number of pieces, their value and the time interval relatively short to amass, we can suppose that it was one of the wealthy persons in the area.

EXPLANATION OF FIGURES

Appendix 1. The monetary hoard from Pui- year distribution and the issuing

Appendix 2. Feudal hoards from the XIV-XVIII centuries discovered in the Hunedoara County

Appendix 3. Feudal monetary hoards discovered in the Hunedoara County-a map